e-ISSN 3060-5059
DOI: 10.67227

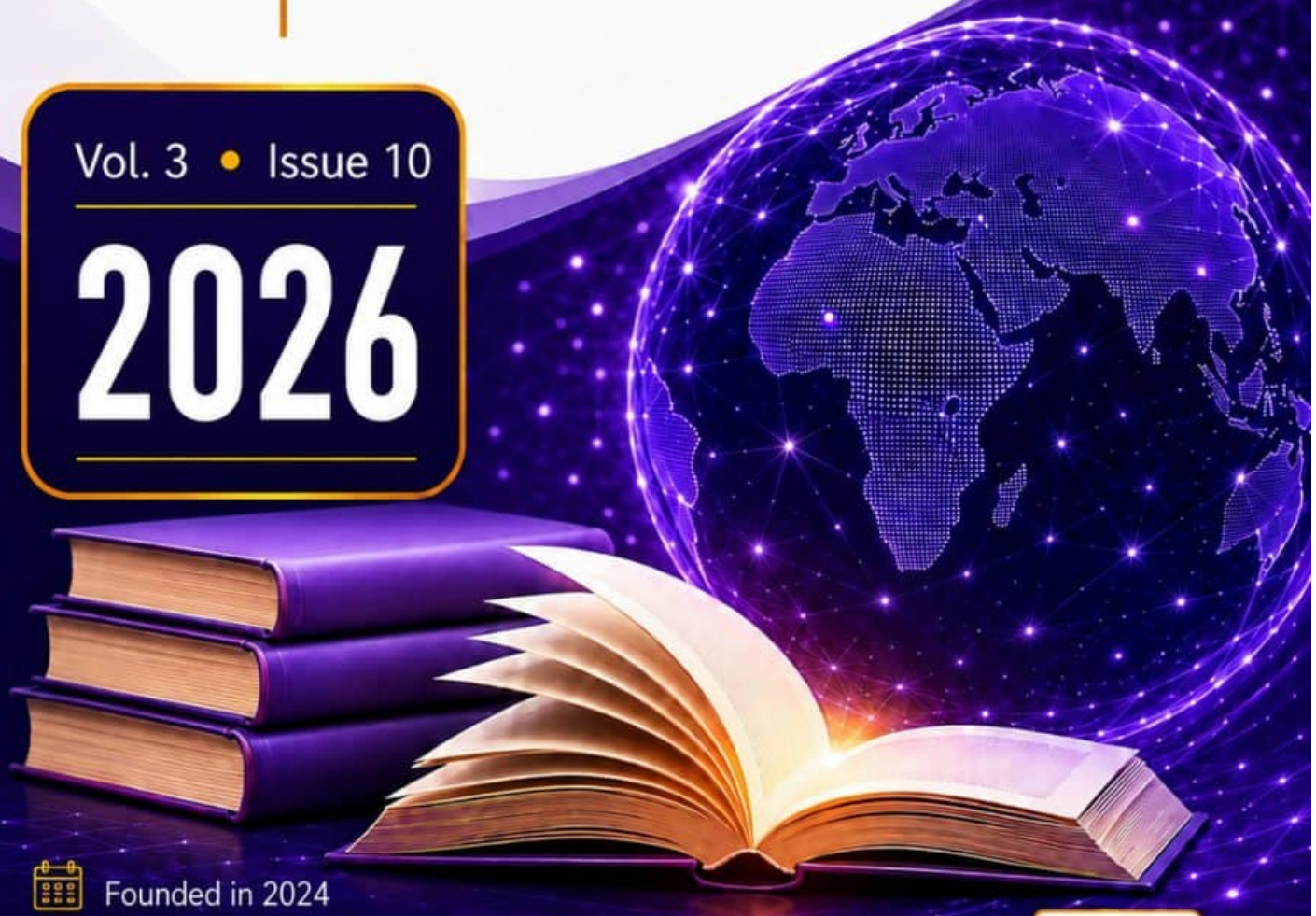
IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 10

2026

Founded in 2024

publishscience.uz | publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

ISSN 3060-5059 (Online)
Article / Original paper https://doi.org/10.67227/n19jar42

BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING KREATIV FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISHDA MUAMMOLI TA’LIM VA LOYIHA METODLARINING DIDAKTIK ASOSLARI

Ortiqova Zulfiya Nurmaxamatovna
Oripova Shaxzodaxon Otamurod qizi
Farg‘ona davlat universiteti, (PhD).
Farg‘ona davlat universiteti, magistrant.
e-mail: zn.ortiqova@gmail.com **ORCID**: https://orcid.org/0000-0002-2797-0512
e-mail: shahzodaoripova9502@gmail.com **ORCID**: https://orcid.org/0009-0003-8660-3493

Annotatsiya.
Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirishda muammoli ta’lim va loyiha metodlarining didaktik asoslari, pedagogik imkoniyatlari hamda ta’lim jarayonidagi ahamiyati yoritilgan. Kreativ fikrlashning mazmun-mohiyati, uning kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning intellektual va shaxsiy rivojlanishidagi o‘rni tahlil qilingan. Muammoli vaziyatlarni yaratish, mustaqil izlanish, turli yechimlarni ishlab chiqish, hamkorlikda ishlash va ijodiy mahsulot yaratish orqali o‘quvchilarning fikrlash faolligini oshirish yo‘llari asoslangan. Shuningdek, muammoli ta’lim va loyiha metodlarini o‘zaro uyg‘unlashtirishning didaktik shartlari, dars jarayonida qo‘llash bosqichlari, fanlararo integratsiya imkoniyatlari hamda kreativ fikrlashni baholash mezonlari bayon etilgan. Maqolada boshlang‘ich ta’lim amaliyotida foydalanish mumkin bo‘lgan namunaviy topshiriqlar va metodik tavsiyalar ham keltirilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, kreativ fikrlash, ijodiy faoliyat, muammoli ta’lim, loyiha metodi, innovatsion pedagogik texnologiyalar, didaktik tamoyillar, mustaqil fikrlash, muammoli vaziyat, hamkorlikda o‘qitish, ijodiy topshiriqlar, refleksiya.

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ И ПРОЕКТНЫХ МЕТОДОВ В РАЗВИТИИ КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Ортикова Зульфия Нурмахаматовна
Орипова Шахзодахон Отамурод кизи
Ферганский государственный университет, (PhD).
Ферганский государственный университет, магистрант.

Аннотация.
В данной статье рассматриваются дидактические основы, педагогические возможности и значение проблемного обучения и метода проектов в развитии креативного мышления учащихся начальных классов. Анализируются сущность и содержание креативного мышления, его роль в интеллектуальном и личностном развитии детей младшего школьного возраста. Обосновываются способы повышения мыслительной активности учащихся посредством создания проблемных ситуаций, самостоятельного поиска, разработки различных вариантов решения, совместной деятельности и создания творческих продуктов. Кроме того, раскрываются дидактические условия интеграции проблемного обучения и метода проектов, этапы их применения в учебном процессе, возможности межпредметной интеграции, а также критерии оценки креативного мышления. В статье также представлены примеры заданий и методические рекомендации, которые могут быть использованы в практике начального образования.

Ключевые слова: начальное образование, креативное мышление, творческая деятельность, проблемное обучение, метод проектов, инновационные педагогические технологии, дидактические принципы, самостоятельное мышление, проблемная ситуация, совместное обучение, творческие задания, рефлексия.

DIDACTIC FOUNDATIONS OF PROBLEM-BASED LEARNING AND PROJECT METHODS IN DEVELOPING CREATIVE THINKING IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Ortiqova Zulfiya Nurmaxamatovna
Oripova Shaxzodaxon Otamurod qizi
Fergana State University, (PhD).
Fergana State University, Master's Student.

Abstract.

ISSN 3060-5059 (Online)

This article examines the didactic foundations, pedagogical potential, and significance of problem-based learning and the project method in developing creative thinking among primary school students. It analyzes the essence and content of creative thinking and its role in the intellectual and personal development of young learners. The study substantiates ways to enhance students' cognitive activity through the creation of problem situations, independent inquiry, the development of alternative solutions, collaborative work, and the production of creative outcomes. Furthermore, the article describes the didactic conditions for integrating problem-based learning and the project method, the stages of their implementation in the classroom, opportunities for interdisciplinary integration, and criteria for assessing creative thinking. The article also provides sample tasks and methodological recommendations that can be applied in primary education practice.

Keywords: primary education, creative thinking, creative activity, problem-based learning, project method, innovative pedagogical technologies, didactic principles, independent thinking, problem situation, collaborative learning, creative tasks, reflection.

Kirish. Bugungi kunda ta’lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri o‘quvchilarga tayyor bilimlarni o‘zlashtirishni o‘rgatish bilan cheklanmasdan, ularda mustaqil fikrlash, mavjud bilimlardan yangi vaziyatlarda foydalanish, muammolarni aniqlash va ularga maqbul yechimlar topish ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat. Zamonaviy ta’lim sharoitida o‘quvchining bilim darajasi bilan bir qatorda, uning ijodiy yondashuvi, fikrlash moslashuvchanligi, yangicha g‘oyalar ishlab chiqishi va o‘z qarashlarini asoslay olishi ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Kreativ fikrlash shaxsning muayyan vaziyat yoki muammoni turli nuqtayi nazardan ko‘rib chiqishi, odatiy yondashuvlardan tashqariga chiqishi, yangi g‘oyalar yaratishi va mavjud bilimlarni o‘ziga xos tarzda qo‘llay olishida namoyon bo‘ladi. Bunday fikrlash qobiliyatini rivojlantirish jarayoni, ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichida muhimdir. Chunki aynan shu davrda o‘quvchilarning bilishga qiziqishi, mustaqil faoliyatga intilishi, tasavvuri, nutqi va fikrlash usullari rivojlanib boradi.

Boshlang‘ich sinflarda ta’lim jarayonini faqat o‘qituvchining tushuntirishi va o‘quvchining tayyor ma’lumotni eslab qolishiga asoslash bolalarning ijodiy imkoniyatlarini to‘liq namoyon etish uchun yetarli bo‘lmasligi mumkin. Shu sababli o‘quvchini savol berishga, taxmin qilishga, kuzatishga, tajriba o‘tkazishga, fikrlarni taqqoslashga va xulosalar chiqarishga undaydigan pedagogik yondashuvlardan foydalanish zarur.

Muammoli ta’lim va loyiha metodi ana shunday yondashuvlar sirasiga kiradi. Muammoli ta’lim o‘quvchini bilishga undovchi savol yoki vaziyat orqali mustaqil izlanishga yo‘naltirsa, loyiha metodi olingan bilimlarni amaliy faoliyatda qo‘llash, rejalashtirish, hamkorlik qilish va muayyan natija yaratish imkonini beradi. Ushbu metodlarni o‘zaro uyg‘unlashtirish orqali o‘quvchilarning kreativ fikrlashini izchil rivojlantirish uchun qulay didaktik muhit yaratish mumkin.

Mavzuning dolzarbligi boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini ro‘yobga chiqaradigan, ularni ta’lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradigan va bilimlarni hayotiy vaziyatlarda qo‘llashga yo‘naltiradigan metodlarni ilmiy-pedagogik jihatdan asoslash zarurati bilan belgilanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogika, psixologiya va didaktika fanlarining muhim tadqiqot yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur muammoni ilmiy jihatdan o‘rganishda kreativ fikrlashning psixologik xususiyatlari, o‘quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish mexanizmlari, muammoli ta’limning didaktik imkoniyatlari hamda loyiha asosida o‘qitishning pedagogik samaradorligi bilan bog‘liq nazariy qarashlar muhim o‘rin tutadi. Ushbu yo‘nalishdagi ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish muammoli ta’lim va loyiha metodlarini o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan yaxlit pedagogik yondashuv sifatida ko‘rib chiqish imkonini beradi.

Muammoli ta’limning nazariy asoslarini yoritishda amerikalik faylasuf va pedagog Jon Dyui qarashlari alohida ahamiyatga ega. Uning How We Think asarida fikrlash jarayoni, shubha va muammoli vaziyatlarning insonning bilish faoliyatidagi o‘rni yoritilgan. Dyui ta’limni o‘quvchining hayotiy tajribasi, faoliyati va mustaqil izlanishi bilan bog‘lash zarurligini asoslagan. Ushbu qarashlardan kelib chiqib, boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarga tayyor ma’lumotlarni taqdim etish bilan cheklanmasdan, ularni savol berish, kuzatish, taxmin qilish va o‘z xulosalarini shakllantirishga undaydigan ta’limiy vaziyatlarni yaratish muhimdir.

Loyiha metodining shakllanishida ham Dyui g‘oyalari hamda uning izdoshi Uilyam H. Kilpatrikning qarashlari muhim o‘rin egallaydi. Kilpatrik loyiha faoliyatini muayyan maqsadga yo‘naltirilgan ongli faoliyat sifatida talqin qilgan. Ushbu yondashuvga ko‘ra, o‘quvchi bilimlarni faqat nazariy tarzda o‘zlashtirmaydi, balki ularni amaliy vazifalarni bajarish jarayonida qo‘llaydi. Boshlang‘ich ta’limda bu tamoyil o‘quvchilarning kuzatuvlar olib borishi, kichik tadqiqotlar o‘tkazishi, guruh bilan hamkorlik qilishi va o‘z g‘oyalarini amaliy mahsulotga aylantirishida namoyon bo‘ladi.

Kreativ fikrlashning rivojlanishini tushuntirishda Lev S. Vigotskiyning madaniy-tarixiy rivojlanish nazariyasi ham metodologik ahamiyatga ega. Vigotskiy bolaning bilish faoliyati ijtimoiy munosabatlar, til, madaniy vositalar va kattalar yoki tengdoshlar ko‘magi bilan rivojlanishini ta’kidlagan. Ushbu nazariy qarashlar asosida muammoli ta’lim va loyiha faoliyatida o‘qituvchining yo‘naltiruvchi yordami, guruh muhokamasi va o‘zaro fikr almashish jarayonlari o‘quvchining mustaqil fikrlashini rivojlantiruvchi omillar sifatida qaralishi mumkin. Bunda o‘quvchiga uning mavjud imkoniyatlariga mos yordam berish va vaqt o‘tishi bilan mustaqillik darajasini oshirib borish muhimdir.

Jerom Brunerning kashfiyot orqali o‘rganish haqidagi qarashlari ham mazkur mavzuning nazariy asoslarini boyitadi. Bruner o‘quvchilarning bilimlarni faol ravishda o‘zlashtirishi, tushunchalar o‘rtasidagi bog‘lanishlarni aniqlashi va yangi bilimlarni avvalgi tajribasi bilan birlashtirishiga e’tibor qaratgan. Bu yondashuv boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga muammoli savollar berish, mustaqil taxminlar ishlab chiqish va turli yechimlarni sinab ko‘rish imkoniyatini yaratish zarurligini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, kashfiyot orqali o‘rganish samarali bo‘lishi uchun topshiriqlar puxta tuzilishi, zarur tayanchlar berilishi va o‘quvchilarning izlanish jarayoni o‘qituvchi tomonidan muvofiqlashtirilishi lozim.

Muammoli va loyiha asosida o‘qitishning boshlang‘ich ta’limdagi samaradorligiga oid empirik tadqiqotlar ham muhim ilmiy manba hisoblanadi. Merritt, Lee, Rillero va Kinach (2017) tomonidan olib borilgan adabiyotlar sharhida maktabgacha ta’limdan sakkizinchi sinfgacha bo‘lgan o‘quvchilarga matematika va tabiiy fanlarni o‘rgatishda muammoli hamda loyiha asosidagi yondashuvlar tahlil qilingan. Mualliflar o‘qitish metodlarining ta’sirini baholashda metodning mazmuni, uni amalga oshirish xususiyatlari va o‘quvchilarning o‘rganish natijalarini hisobga olish zarurligini ko‘rsatganlar. Mazkur tadqiqot boshlang‘ich ta’limda muammoli vaziyatlar va amaliy loyihalardan foydalanishni ilmiy asoslash uchun muhim nazariy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Ferrero, Vadillo va León (2021) tomonidan PLOS ONE jurnalida chop etilgan tizimli sharhda maktabgacha va boshlang‘ich ta’limda loyiha asosida o‘qitishning akademik natijalarga ta’siri o‘rganilgan. Mualliflar nazorat guruhiga ega bo‘lgan dastlabki va yakuniy baholash natijalarini taqqoslagan 11 ta tadqiqotni tahlil qilganlar. Ushbu tadqiqotlar jami 722 nafar o‘quvchi haqidagi ma’lumotlarni qamrab olgan. Sharh natijalari loyiha asosida o‘qitish samaradorligi yuzasidan bir xil xulosaga kelish uchun dalillar yetarli emasligini, ayrim tadqiqotlarda metodologik kamchiliklar mavjudligini ko‘rsatgan. Mualliflar loyiha jarayonining davomiyligi, o‘qituvchining vazifalari, topshiriqlarning mazmuni va metodning asosiy talablariga rioya qilinishini aniq bayon etish zarurligini ta’kidlaganlar.

Mazkur xulosalar loyiha metodini har qanday sharoitda avtomatik ravishda samarali deb hisoblash mumkin emasligini ko‘rsatadi. Aksincha, uning natijadorligi aniq o‘quv maqsadlari, o‘quvchilarning faol ishtiroki, puxta rejalashtirilgan bosqichlar va tegishli baholash mezonlariga bog‘liq. Shu sababli boshlang‘ich ta’limda loyiha metodidan foydalanishda nafaqat yakuniy mahsulot, balki o‘quvchilarning izlanish jarayoni, fikrlash strategiyalari va hamkorlik faoliyatini ham o‘rganish muhimdir.

Kreativ fikrlashni rivojlantirishda muammoli vaziyatlarning ahamiyati o‘quvchilarga mavjud bilimlari bilan yangi vazifa o‘rtasidagi bog‘lanishni mustaqil aniqlash imkonini berishida namoyon bo‘ladi. Muammoli ta’lim jarayonida o‘quvchilar muammoni tahlil qilish, ehtimoliy yechimlarni ilgari surish, dalillarni taqqoslash va xulosa chiqarish orqali bilish faoliyatini faollashtiradilar. Loyiha metodida esa mazkur jarayon amaliy faoliyat bilan davom etib, o‘quvchilar o‘z g‘oyalarini reja, maket, plakat, hikoya, kuzatuv kundaligi yoki boshqa ijodiy mahsulot shaklida ifodalash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Shunday qilib, ilmiy adabiyotlar tahlili muammoli ta’lim va loyiha metodlarining o‘quvchilar faoliyatini faollashtirish, mustaqil izlanishni tashkil etish va bilimlarni amaliy vazifalar bilan bog‘lash imkoniyatlariga ega ekanini ko‘rsatadi. Biroq ushbu metodlarning kreativ fikrlashga ta’sirini aniqlashda kreativlikning tarkibiy ko‘rsatkichlarini alohida belgilash, topshiriqlarni yosh xususiyatlariga moslashtirish va natijalarni tizimli baholash talab etiladi.

Mazkur maqolaning ilmiy-metodik yo‘nalishi avvalgi tadqiqotlarda yoritilgan nazariy qarashlarni boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirish masalasi bilan bog‘lash hamda muammoli ta’lim va loyiha metodlarini o‘zaro uyg‘unlashtirishning amaliy imkoniyatlarini tizimlashtirishdan iborat.

Maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirishda muammoli ta’lim va loyiha metodlarining didaktik asoslarini yoritish uchun nazariy-tahliliy tadqiqot yondashuvi tanlandi. Tadqiqot metodologiyasi kreativ fikrlashning pedagogik mohiyatini aniqlash, muammoli ta’lim va loyiha metodlarining o‘ziga xos xususiyatlarini taqqoslash hamda ularni boshlang‘ich ta’lim jarayonida uyg‘unlashtirishning metodik imkoniyatlarini asoslashga yo‘naltirildi.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini faoliyatga asoslangan yondashuv, konstruktivistik qarashlar, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim tamoyillari va muammoli vaziyatlar orqali o‘qitish g‘oyalari tashkil etadi. Faoliyatga asoslangan yondashuv o‘quvchining bilimlarni o‘zlashtirish jarayonida faol ishtirok etishiga, konstruktivistik qarashlar esa yangi bilimlarni avvalgi tajriba bilan bog‘lashiga e’tibor qaratadi. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv o‘quvchilarning individual xususiyatlari, qiziqishlari va tayyorgarlik darajasini hisobga olishni nazarda tutadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi muammoli ta’lim va loyiha metodlarining didaktik imkoniyatlarini aniqlash, ularning kreativ fikrlashni rivojlantirishdagi o‘rnini nazariy jihatdan asoslash hamda boshlang‘ich sinflarda qo‘llashga mos metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Maqolada kreativ fikrlashni metodik jihatdan tavsiflash uchun quyidagi ko‘rsatkichlardan foydalanish taklif etiladi:

1. Fikrlar ravonligi — o‘quvchining bitta muammo bo‘yicha bir nechta taklif yoki yechim ishlab chiqishi.
2. Fikrlash moslashuvchanligi — turli yondashuvlardan foydalanishi va muammoni turli nuqtayi nazardan ko‘rib chiqishi.
3. O‘ziga xoslik — mustaqil, noodatiy va vazifaga mos g‘oyalar taklif qilishi.
4. G‘oyani rivojlantirish — dastlabki fikrni izoh, reja, chizma yoki amaliy mahsulot bilan boyitishi.
5. Muammoni hal qilish — muammoni tushunishi, tegishli ma’lumotlardan foydalanishi va yechimini asoslay olishi.
6. Refleksiya — o‘z faoliyatini tahlil qilishi, qiyinchiliklarni aniqlashi va takomillashtirish yo‘llarini taklif qilishi.

Ushbu ko‘rsatkichlar boshlang‘ich ta’limda kreativ fikrlashga yo‘naltirilgan topshiriqlarni ishlab chiqish va ularning mazmunini baholash uchun nazariy-metodik asos bo‘lib xizmat qiladi.

ISSN 3060-5059 (Online)

NATIJA VA MUHOKAMA

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirishda muammoli ta’lim va loyiha metodlarining didaktik imkoniyatlarini nazariy jihatdan tahlil qilish natijasida ushbu metodlarning bir-birini to‘ldiruvchi xususiyatlari aniqlandi. Tahlil shuni ko‘rsatadiki, muammoli ta’lim o‘quvchilarni savol berish, mavjud bilimlarni qayta ko‘rib chiqish, taxminlar ilgari surish va muqobil yechimlarni izlashga yo‘naltirsa, loyiha metodi ushbu izlanishlarni rejalashtirilgan amaliy faoliyat bilan bog‘lash imkonini beradi. Shu sababli mazkur metodlarni uyg‘unlashtirish boshlang‘ich ta’limda kreativ fikrlashni rivojlantirishga yo‘naltirilgan yaxlit didaktik yondashuv sifatida qaralishi mumkin.

Nazariy tahlil natijalariga ko‘ra, muammoli ta’limning asosiy imkoniyati o‘quvchini tayyor bilimni qabul qiluvchi subyektdan faol izlanish olib boruvchi ta’lim ishtirokchisiga aylantirish bilan belgilanadi. Muammoli vaziyatlar o‘quvchida bilishga ehtiyoj uyg‘otadi, uni mavjud bilimlari asosida yangi vaziyatni tushunishga va yechim izlashga undaydi. Ushbu jarayonda o‘quvchi muammoni anglash, sabablarni aniqlash, taxminlar ishlab chiqish, ularni taqqoslash va o‘z qarorini asoslash kabi fikrlash amallarini bajaradi.

Kreativ fikrlash nuqtayi nazaridan muammoli ta’limning muhim jihati bitta masalaga turli yo‘llar bilan yondashish imkoniyatini yaratishidir. Masalan, o‘qituvchi o‘quvchilarga “Maktabimizda suvni qanday tejash mumkin?” degan savolni taklif qilsa, bolalar suv jo‘mraklarini ochiq qoldirmaslik, suvdan foydalanish qoidalarini ishlab chiqish, eslatma plakatlar tayyorlash yoki suv sarfini kuzatish kabi takliflarni ilgari surishlari mumkin. O‘quvchilar o‘z takliflarini taqqoslash, ularni amalga oshirish imkoniyatlarini muhokama qilish va eng maqbul yechimlarni asoslash orqali muammoni turli nuqtayi nazardan ko‘rib chiqishni o‘rganadilar.

Bunday topshiriqlar kreativ fikrlashning bir nechta tarkibiy jihatlarini rivojlantirishga yo‘naltiriladi. Bir nechta taklif ishlab chiqish fikrlar ravonligini, muammoni turli usullar bilan hal etish fikrlash moslashuvchanligini, o‘ziga xos takliflar ilgari surish esa kreativ yondashuvni namoyon etadi. Taklifni izohlash va uni amalga oshirish rejasini tuzish g‘oyani rivojlantirish ko‘nikmasini shakllantirishga yordam beradi.

Shu bilan birga, muammoli ta’limning natijadorligi muammoli vaziyatning to‘g‘ri tanlanishiga bog‘liq. Agar savol o‘quvchining yoshi va bilim darajasiga mos kelmasa yoki uni hal qilish uchun zarur tayanch bilimlar mavjud bo‘lmasa, o‘quvchi mustaqil izlanish o‘rniga qiyinchilikka duch kelishi mumkin. Shuning uchun o‘qituvchi muammoni o‘quvchilarning hayotiy tajribasi bilan bog‘lashi, zarur hollarda qo‘shimcha savollar berishi va fikrlash jarayonini yo‘naltirishi lozim.

Tahlil natijalari loyiha metodining kreativ fikrlashni amaliy faoliyat bilan bog‘lash imkoniyatini ko‘rsatadi. Muammoli ta’limda o‘quvchi, asosan, muammoni anglash va yechimlarni izlash faoliyatida qatnashsa, loyiha metodida u tanlangan g‘oyani rejalashtirish, amalga oshirish va natijani taqdim etish jarayonida ishtirok etadi.

Loyiha faoliyatida o‘quvchi dastlabki g‘oyani yakuniy mahsulotga aylantirish uchun bir necha bosqichdan o‘tadi. U kerakli ma’lumotlarni to‘playdi, materiallarni tanlaydi, ish tartibini belgilaydi, o‘z taklifini guruh a’zolari bilan muhokama qiladi va zarur hollarda dastlabki rejasiga o‘zgartirish kiritadi. Bu jarayon ijodiy fikrlash bilan bir qatorda, rejalashtirish, muloqot qilish, hamkorlik va o‘z faoliyatini nazorat qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Masalan, boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga “Sinfimiz uchun ekologik qo‘llanma yaratamiz” loyihasi taklif etilishi mumkin. O‘quvchilar atrof-muhitni muhofaza qilishga doir ma’lumotlarni yig‘adilar, chiqindilarni saralash, suvni tejash va o‘simliklarni asrashga oid tavsiyalar ishlab chiqadilar. Keyin ushbu ma’lumotlarni rasm, qisqa matn va shiorlar yordamida birlashtirib, kichik qo‘llanma yoki plakat tayyorlaydilar.

Mazkur faoliyat davomida o‘quvchilar nafaqat yangi g‘oyalar ishlab chiqadilar, balki ularni boshqalarga tushunarli shaklda ifodalashni ham o‘rganadilar. Loyiha natijasini taqdim etish o‘quvchilarning o‘z fikrlarini asoslash, savollarga javob berish va boshqa guruhlarning takliflarini tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Biroq loyiha metodida faqat yakuniy mahsulotning ko‘rinishiga e’tibor qaratish o‘quvchilarning haqiqiy fikrlash faoliyatini to‘liq aks ettirmaydi. Chiroyli tayyorlangan plakat yoki maket o‘quvchining mustaqil fikrlash darajasi yuqori ekanini o‘z-o‘zidan isbotlamaydi. Shu sababli baholashda g‘oyaning qanday ishlab chiqilgani, o‘quvchining qaror qabul qilishdagi ishtiroki, muammolarni hal etish usullari va o‘z faoliyatini tahlil qila olishi ham hisobga olinishi kerak.

Tadqiqot doirasidagi nazariy umumlashtirishlar ikki metodning o‘zaro uyg‘unligi kreativ fikrlashni rivojlantirish jarayonini izchil tashkil etishga yordam berishini ko‘rsatadi. Muammoli ta’lim o‘quv faoliyatini savol yoki muammo asosida boshlashga imkon bersa, loyiha metodi shu muammoni hal etish uchun uzoqroq davom etadigan maqsadli faoliyatni tashkil etadi.

Ularning integratsiyasini quyidagi ketma-ketlikda amalga oshirish mumkin:

1. Muammoni aniqlash. O‘quvchilarga hayotiy tajribalariga mos muammoli vaziyat taqdim etiladi.
2. G‘oyalar ishlab chiqish. O‘quvchilar muammoning ehtimoliy sabablarini va bir nechta yechimni taklif qiladilar.
3. Yechimni tanlash va rejalashtirish. Takliflar taqqoslanadi, loyiha maqsadi va vazifalari belgilanadi.
4. Amaliy faoliyatni bajarish. O‘quvchilar ma’lumot yig‘adilar, tajriba yoki kuzatish olib boradilar va loyiha mahsulotini yaratadilar.
5. Natijani taqdim etish. Tayyorlangan mahsulot yoki topilgan yechim sinfda namoyish etiladi va izohlanadi.
6. Refleksiya va takomillashtirish. O‘quvchilar o‘z faoliyatini baholaydilar, qiyinchiliklarni aniqlaydilar va kelgusidagi ishlar uchun takliflar ishlab chiqadilar.

Mazkur ketma-ketlik o‘quvchining kreativ faoliyatini faqat g‘oya yaratish bilan cheklamay, uni rejalashtirish, amalga oshirish va tahlil qilish bosqichlarini ham qamrab oladi. Bunda o‘qituvchi har bir bosqichda o‘quvchilarning mustaqilligini qo‘llab-quvvatlashi, zarur ko‘rsatmalar berishi va muqobil fikrlarni muhokama qilish uchun sharoit

yaratishi lozim.

Metodlarni integratsiyalashda fanlararo bog‘liqlik ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, “Sinfimizning kitobxonlik burchagi” loyihasida o‘quvchilar o‘qish savodxonligi darsida matnlar va kitoblar haqida fikr yuritadilar, ona tili darsida tavsiflovchi matn yoki e’lon yozadilar, matematika darsida kitoblar sonini hisoblaydilar, tasviriy san’at mashg‘ulotlarida esa burchakning bezagini loyihalashtiradilar. Bunday faoliyat o‘quvchilarning turli fanlardan olgan bilimlarini birlashtirish va yangi vaziyatda qo‘llash imkoniyatini yaratadi.

XULOSA

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirish zamonaviy ta’limning muhim vazifalaridan biri bo‘lib, u o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammolarga turli nuqtayi nazardan yondashishi, yangi g‘oyalar ishlab chiqishi va o‘z qarorlarini asoslay olishi bilan chambarchas bog‘liq. Mazkur sifatlarni shakllantirish uchun ta’lim jarayonida o‘quvchilarni faol izlanishga, mustaqil xulosa chiqarishga va ijodiy faoliyatga jalb qiluvchi pedagogik metodlardan maqsadli foydalanish zarur.

Tadqiqot doirasida amalga oshirilgan nazariy tahlil muammoli ta’lim va loyiha metodlarining kreativ fikrlashni rivojlantirishdagi o‘zaro bir-birini to‘ldiruvchi imkoniyatlarini aniqlashga yordam berdi. Muammoli ta’lim o‘quvchilarni savol berish, muammoni anglash, taxminlar ilgari surish va muqobil yechimlarni izlashga yo‘naltiradi. Loyiha metodi esa ushbu izlanishlarni rejalashtirish, amaliy faoliyatni tashkil etish, ijodiy mahsulot yaratish va natijalarni taqdim etish bilan davom ettiradi.

Tahlil asosida quyidagi xulosalar shakllantirildi.

Birinchidan, kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun o‘quvchiga faqat tayyor bilimlarni o‘zlashtirish imkoniyatini berish yetarli emas. Unga savol berish, turli taxminlarni ilgari surish, muqobil yechimlarni taqqoslash va o‘z fikrini asoslash uchun zarur sharoit yaratilishi lozim.

Ikkinchidan, muammoli ta’limning didaktik samaradorligi o‘quvchilarning yoshi va bilim darajasiga mos muammoli vaziyatlarni tanlashga bog‘liq. Hayotiy tajriba bilan bog‘langan, bir nechta asoslangan yechimga imkon beradigan topshiriqlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlash faolligini rag‘batlantirishi mumkin.

Uchinchidan, loyiha metodi o‘quvchilarning ijodiy g‘oyalarini amaliy faoliyatga aylantirish imkonini beradi. Maqsadni belgilash, rejalashtirish, ma’lumot to‘plash, mahsulot yaratish va taqdimot bosqichlari o‘quvchilarda mustaqillik, mas’uliyat, hamkorlik va o‘z fikrini ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun sharoit yaratadi.

Umuman olganda, muammoli ta’lim va loyiha metodlarini maqsadli uyg‘unlashtirish boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativ fikrlashini rivojlantirishga yo‘naltirilgan istiqbolli didaktik yondashuv hisoblanadi. Uning ta’lim jarayonidagi imkoniyatlaridan samarali foydalanish o‘quvchilarning mustaqil izlanishi, ijodiy fikrlashi, hamkorlikda faoliyat yuritishi va o‘z g‘oyalarini amaliy natijaga aylantirishini qo‘llab-quvvatlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Boboyeva K. X. Boshlang‘ich ta’limda kreativ fikrlashni rivojlantirish: o‘qitish metodikasi va pedagogik yondashuvlar // Tadqiqotlar: jahon ilmiy-metodik jurnali. – 2025. – 63-son, 1-to‘plam.

2. Saidova D. Boshlang‘ich sinflarda texnologiya darslarida kreativ fikrlashni rivojlantirish va o‘qituvchilarning malaka oshirishining o‘zaro bog‘liqligi // Qo‘qon universiteti xabarnomasi. – DOI: 10.54613/ku.v18i.1608. – URL: https://doi.org/10.54613/ku.v18i.1608.

3. Adashboyeva P. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijodkorlikni shakllantirish metodikasi // Central Asian Journal of Academic Research. – 2025. – Vol. 3, № 5, Part 2. – B. 74–75.

4. Abdulboriyeva M. A. Boshlang‘ich sinflarda kreativ fikrlashni rivojlantirish (STEM yondashuviga asoslangan holda): avtoreferat. – 2025.

5. Miyeva Sh. X., Narzulloyeva F. F. Kreativ fikrlash. – Buxoro, 2022.

6. Yaxyayeva U. Sh. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari kreativ tafakkurini rivojlantirishning pedagogik-psixologik omillari. – Toshkent, 2024.

7. Yo‘ldoshev J. G‘. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. – Toshkent, 2020.

8. Hasanboyeva O. Boshlang‘ich ta’lim metodikasi. – Toshkent: TDPU, 2019.

9. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.

10. Bruner J. S. The Process of Education. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1960.

11. Kilpatrick W. H. The Project Method // Teachers College Record. – 1918. – Vol. 19, № 4. – P. 319–335.